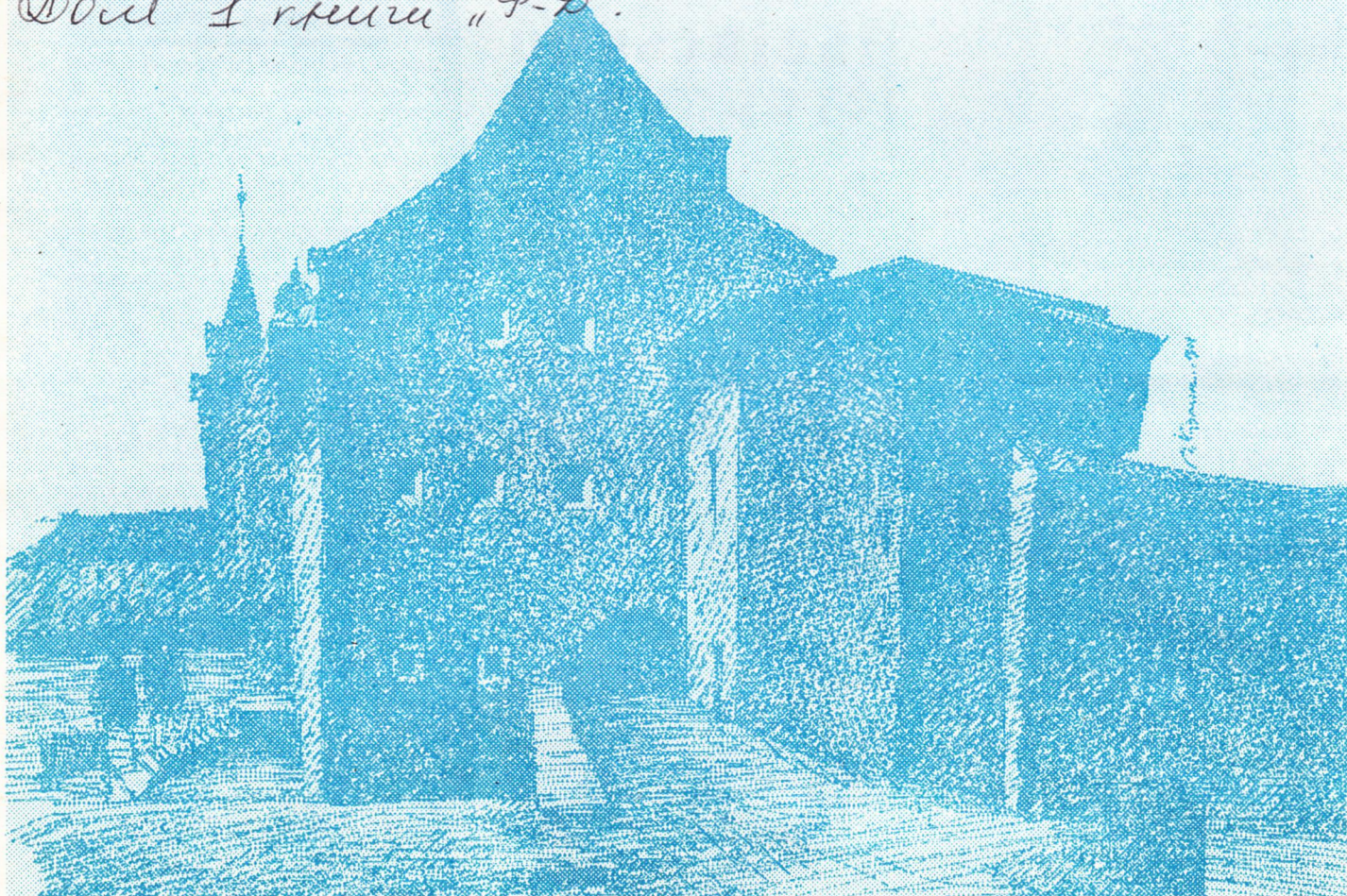

Галицька БРАМА

ВИДАВНИЦТВО "ЦЕНТР ЄВРОПИ"

Ціна договірна

*1894р. Крайова виставка у Стр. парку.
Дом і кміти "Р-Д".*

"Історія духовної культури сповнена не лише високих злетів, але й розбрату, катастроф. Неуцтво, фанатизм, обивательщина завжди і скрізь занепащали матеріалізовані твори людського духу. Розвиток культури багато в чому нагадує працю Пенелопи: тканину, котру ткала дружина Одиссея протягом днини, вона розпускала вночі, починаючи наступного дня все спочатку. У такий спосіб створене у мирні дні було зруйноване під час воєн, соціальних переворотів і не лише їх.

Дорогою ціною ми платимо нині за все те, що вчора кидали у вогонь."

Павло Жолтовський

Кожний музей - скарбниця народного багатства і мудрості. Тут знаходять свій порятунок від старіння і забуття унікальні предмети й речі - свідки минулих років, шедеври мистецтва, мудрі книги, атрибути побуту і власне Історія.

Музеї - охоронителі нашої пам'яті. Вони закликають кожного з нас поважати й любити старовину, знати минуле землі, на якій народився.

Львів з давніх-давен славетний своїми музеями: історичними, мистецькими, літературними.

Нині їх більше десяти державних і понад сорок народних. Розповісти про всі в одному журналі - завдання нездійсненне. Але зробити хоча б перший крок у цьому напрямку - варто.

Один з найбільших й найстаріших українських музеїв, відзначив у минулому році свій 100-літній ювілей.

Його історія розпочалася з відкриття у будинку львівської ратуші виставки речових пам'яток старовини, яку організував директор архіву давніх актів, відомий львівський історик Олександр Чоловський. Спеціальна відозва від 22 грудня 1892 р. повідомляла про започаткування у Львові історичного музею, експозиція якого була відкрита для огляду у наступному 1893 році. З часу заснування аж до 1939 р. музей знаходився у підпорядкуванні директора архіву. Невеличка музейна збірка спочатку займала один зал у будинку ратуші. Коли у 1908 році гміною м.Львова було куплено будинок N 6 на пл.Ринок, відомий як кам'яниця Корнякта, де у XVII ст. знаходилася резиденція короля Яна III Собеського, тут відкрився Національний музей імені короля Яна III. Після часткової реставрації будинку, що є значним пам'ятником ренесансної архітектури XVI ст., сюди у 1918 р. перенесено й експонати міського історичного музею, які займали 5 залів з боку вул.Бляхарської (тепер вул.І.Федорова). Згодом у 1926 році магістрат міста придбав для міського музею окремих будинок на пл.Ринок, 4, так звану "Чорну кам'яницю", збудовану ще у 1588 р. архітекторами Петром Барбоном та Петром Красовським. Після проведеної у кам'яниці реставрації тут у 1929 р. відкрито Історичний музей м.Львова. Основу його колекції склали пам'ятки муніципальної влади і львівських ремісничих цехів, портрети історичних осіб, зброя, твори графіки і живопису.

8 травня 1940 р. за рішенням РНК УРСР Музей історії м.Львова і Національний музей ім.Яна III було об'єднано в єдину установу - Львівський історичний музей.

Німецько-фашистська окупація Львова трагічно позначилася на долі музею. Велика кількість цінних музейних пам'яток була вивезена у 1944 р. до Німеччини (рідкісні предмети археології, монети, картини тощо).

Після звільнення Львова від фашистів почалась відбудова культурної установи. Вже 27 липня 1944 р. видано перший після війни наказ по музею. У повоєнні роки значно зросли фондіві колекції, що налічують нині понад 310 тис.одиниць збереження.

Значна їх частина - це цінні пам'ятки матеріальної і духовної культури народу. Експонати поділяються на окремі фондіві групи, до яких належать археологічні знахідки, твори скульптури, живопису та графіки, документи, рукописні книги і стародруки, вироби із металу, скла, порцеляни, меблі, годинники, музичні інструменти, фотографії та фотонегативи, тканини, старовинний одяг, монети, ордени і

створювати нові експозиції та виставки.

Так, на базі музейних збірок у 70-х роках створено відділ історії релігії, який згодом став самостійним (першим такого профілю) музеєм України.

Кілька років тривала інтенсивна праця над створенням стаціонарної, найбільшої в Україні виставки зброї. З цією метою музею передали приміщення колишнього міського арсеналу, пам'ятки архітектури XVI ст. У 1981 р. тут було відкрито для огляду відвідувачів Музей-Арсенал.

Після проведення реставраційних робіт у колишніх "королівських залах", де власне і містилася резиденція короля Яна Собеського, у вересні 1993 р. відкрито постійну виставку "Історичні коштовності із фондів ЛІМ". В її експозиції представлені рідкісні ордени, старовинні годинники, столове срібло, зразки меблів XVII-XIX ст.

Впродовж свого існування музей створив чимало тимчасових виставок як в залах музею, так і за його межами. Особливим успіхом у львів'ян користувались за останні роки виставки старовинної техніки, "Історичні коштовності з фондів ЛІМ", "Нові надходження у збірках ЛІМ", "Львів у графіці", "Метрономи часу, мелодії епох", серія фотовиставок "З бабусиною скрині", "З дідусявого альбому", "Львів і львів'яни", "100 років Львівському історичному музею", до 100-річчя з дня народження О.Степанівни, до 125-річчя з дня заснування товариства "Просвіта" та інші.

Виставки з фондів історичного музею побували не лише у багатьох містах України і колишнього Союзу, але й у музеях Польщі та Австрії. Зараз готуються експонати до спільної виставки в Ізраїлі.

Колектив музею працює над вдосконаленням постійно діючих експозицій. У найближчій перспективі побудова сучасної експозиції нової та новітньої історії. Експозиція розміщуватиметься у будинках на пл.Ринок, 4 і 6. У будинку N 18 по вул.Гвардійській після перебудови нещодавно створено музей "Літературний Львів першої пол. XX ст."

Втім, музейна робота - не лише проблеми "високих матерій", що стосуються нових поглядів в історичній науці і музеєзнавстві, це також і вирішення цілком буденних питань.

Гострі проблеми сучасності не обійшли, на жаль, і наш музей. На жаль, бо серед іншого зріст злочинності в останні роки спрямовано також і проти національно-культурних цінностей.

Львівський історичний

медалі тощо.

За останні роки видано чимало каталогів і покажчиків по окремих групах музейного фонду, а в 1993 р. - збірник праць "Наукові записки, випуск I". Багатство і розмаїття фондіві колекцій музею, роботи, які проводяться музейними реставраторами, дають можливість

У травні 1991 р., може уперше на території тепер уже колишнього СРСР, було вчинено збройний напад на музей. Власне постраждала колекція "Музею-Арсеналу", з експозиції якого озброєні грабіжники викрали серед білого дня старовинні шаблі. Не дивлячись на значну матеріальну скруту в суспільстві, держава виділила значні кошти для поліпшення стану збереження музейних цінностей. Останнім часом у всіх відділах музею з'явилися озброєні міліцейські пости, а в експозиційних та виставочних залах, крім загальної, встановлена також і локальна сигналізація.

Сучасність поставила музей як установу культури у досить складні умови. З одного боку - більше самостійності, з другого - більш жорсткі умови на виживання. Коли в подібній ситуації опинились польські музеї, почалися розмови про можливість продажу окремих експонатів із музейних збірок. Маємо надію, що чаша сія нас омине. А на разі музей надав притулок кільком малим підприємствам (одне з них "Леополіс - Ампр" брало участь у реставрації королівських залів). У музеї відкрито комісійний магазин художніх виробів антикваріату "Готік-холл", в якому музей також зацікавлений як у джерелі виявлення предметів, що мають значну історичну цінність. У тимчасово вільних музейних залах діє виставка-продаж творів львівських митців та виробів народних умільців. Нещодавно збільшилась кількість відвідувачів італійського подвір'я кам'яниці Корнякта. Львів'яни залюбки заходять сюди, щоб в атмосфері старовини випити філіжанку духмяної кави у відкритій просто неба кав'ярні.

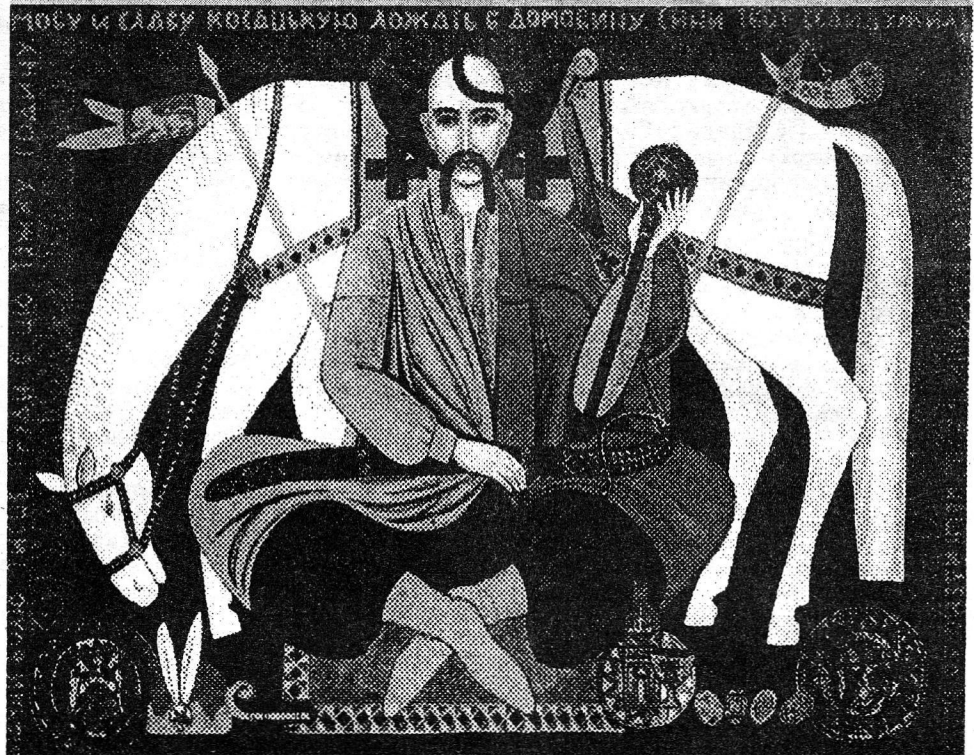
Звичайно, такі новації можливо створюють з часом і певні проблеми, але ж зараз...

...Зрештою, час покаже, чи ми правильно розуміли його.

**О.ПЕРЕЛИГНА,
В.ПОДОЛИННИЙ.**

Божа Мати - охоронителька Львова

Виставка художника Миколи Кристопчука

Картина "Зустріч Ольги з Франком" - зустріч на тлі осінніх барв. Молоді закохані сидять за столом. На стінах портрети Богдана Хмельницького, Маркіяна Шашкевича у рушниках, поруч із Ольгою бюст Тараса Шевченка. У вікні - осіннє листя й дерев'яна церква, що ніби освячує їх двох.

Ми так звикли сприймати Франка як Каменяра, що за цим величним ім'ям деколи забуваємо про людину, кохання якої відбулося у його ліриці, що стала світовою класикою... А художник згадав і відчув, і намалював картину.

"Ольга Рошкевич і Іван Франко у Карпатах" - гуцули на верховині серед гір і смерек, що тягнуться до неба так само, як й молоді почуття цих двох українців. Тож, завдяки пензлю Миколи Кристопчука, ми маємо нині ще одну світлу сторінку з життя Каменяра.

На виставці малярства М.Кристопчука у Національному Музеї у Львові представлено творчий доробок 70-90-х років. У першому залі експозиції привертає увагу трилогія - монументальні полотна, барви яких такі ж темні й густі, як оті фрагменти історії: "В турецьку неволю", "Дума про Хмельницького",

"Легенда про дівочу греблю". Майстер-монументаліст Микола Кристопчук одним із перших започаткував тему козацтва. Перед нами постають не урочисто-романтичні запорожці при параді, а у трагізмі своєї долі, долі всієї України.

Одна з нових картин "Маруся Богуславка, що звільнює козаків із бусурманської в'язниці". Її постать повторює Пресвяту з народного іконопису. Ось Софія Київська, і Оранта над храмом, і розпач на все небо. А далі - абстракції-натюрморти, на яких червоніють писанки.

Усім відомий образ козака Мамає з народного лубка. Цей образ не один раз інтерпретовано художником. І кінь за козаком то білий, то чорний, і все ламається в ньому, як віддзеркалення на воді, до якої кинута камінь. У картині "Пробудження" - теж козак Мамай у геометрії сонячного проміння, і нагадує він Будду, хоча й сидить у звичній своїй позі. А ще портрети батьків, селян із натрудженими руками, і Богоматір - велика кона "Львівська Божа Мати".

І.МАРЧЕНКО.

Нотатки музейного працівника

Павло Миколайович Жолтовський народився 7 грудня 1904 року на Україні, в селі Мислятин Ізяславського району Каменець-Подільської (нині Хмельницької) області, у родині сільського священика. Вчився у церковно-приходській школі, а потім - Острозькій гімназії.

Восени 1915 року, рятуючись від фронту, що наближався, родина Жолтовських переїздить до Калуги. Одиннадцятилітній Павло навчається в евакуйованому до Калуги Гродненському реальному училищі імені цесаревича Олексія.

У 1925 році Жолтовський знайомиться із завідувачим відділом історії і етнографії Житомирського краєзнавчого музею В.Г.Кравченком, мистецтвознавцем Антоновим, археологами Гамченком, Левицьким і стає позаштатним співпрацівником цього музею, збирає фольклорний і етнографічний матеріал. В.Кравченко рекомендує Павла Жолтовського директору Харківського музею українського мистецтва С.А.Таранушенку, і з 1926 р. Жолтовський працює тут охоронителем, науковим співробітником та завідувачим відділом. В ті ж роки формується його головні наукові інтереси:

стародруки, рукописи, і, особливо, - стародавній живопис. Він бере участь в експедиціях по вивченню пам'ятників монументальної дерев'яної архітектури, збирає і рятує від знищення твори живопису, прикладного мистецтва. Це була пора мандр. "З 1926 по 1930 роки мені довелося долати влітку майже 2000 кілометрів пішки по Слобожанщині, Полтавщині, Чернігівщині, Київщині, Поділлі, Волинському Поліссю. "Ступаючим і п'ядю" вимірюючи Україну, я мав тоді можливість нібито окинути поглядом стару сільську Україну в останні роки її існування", - писав він пізніше.

У цей період у Харкові друкуються перші праці Жолтовського "Українська рукописна книга та її оздоблення" (1926) та "Художник Порфирій Мартинович" (1930).

З 1929 р. Павло Жолтовський навчається у Київському художньому інституті на музейно-мистецтвознавському факультеті, який закінчує екстерном у 1932 р.

У 1933 р. Жолтовського заарештовано й засуджено Колегією ОГПУ УРСР за ст. 58 - 2, 4, 11 УК на 3 роки ув'язнення у виправно-трудових таборах. Повністю справу Павла Миколайовича було переглянуто, а його самого

реабілітовано лише у вересні 1958 р.

Усі роки після звільнення з ув'язнення Жолтовський не полишав головної справи свого життя - мистецтвознавчої роботи, працював в музеях Середньої Азії, Уралу, Башкирії, де викладав історію мистецтва.

З жовтня 1946 р. Павло Миколайович Жолтовський переїжджає до Львова, і з цього часу і до останніх своїх днів 30 серпня 1986 р. працює в музеї етнографії і художнього промислу АН УРСР (з 1982 р. - Львівське відділення Інституту ІФЕ ім.Рильського АН УРСР). У 1955 р. він захищає кандидатську, а у 1980 р. - докторську дисертації.

У бібліографічному покажчику праць Павла Миколайовича Жолтовського - 105 найменувань. Серед них такі фундаментальні роботи, як "Визвольна боротьба українського народу в пам'ятках мистецтва XVII-XVIII ст.", "Художні металеві вироби західних областей України (XVI-XIX ст.)", "Український живопис XVII-XVIII ст.", "Художнє життя на Україні XVI-XVIII ст.", "Український монументальний живопис" та інші.

* * *

Моя життєва доля досить типова для провінційного інтелігента. Появився я на світ, прожив дитинство та значну частину юнацтва у глухому волинському селі. Моя доля не завжди була до мене доброзичлива. В морі мого життя зустрічались свої Сцилі і Харібди. Не поминули мене й широкі життєві спостереження, бо життя протекло на фоні великих, нерідко грізних подій.

На протязі свого некороткого життя мені вдалось побувати в багатьох містах і селах нашої неосяжної Батьківщини, а також трохи за кордоном. Мене незмінно вабило в ці мандри моє життєве покликання - зацікавленість пам'ятками минулого.

На старості літ я спокійно сиджу "під своєю смоковницею", згадую минуле і пишу ці рядки-згадки, свого роду пісню життя. Мабуть, кожен її в житті проспівує, проте, не запише, не дає під охорону письмен. Пишу для себе, для своїх, а також для тих, кого це може зацікавити. Сподіваюсь, що для когось це буде цікаво.

На порталі одного з замків в Моравії я бачив напис: "Pro sibi, pro suis et pro patria". Мені не повільняти цю величну споруду можливого феодала із щуплим реєстриком моїх спогадів - проте, мета тут одна.

Колись, в дні юності, мені показував і трохи зачитував свої спогади старий сільський вчитель. Були вони якось не тільки цікаві, але й принадні. Я певен, що загинули ці спогади, проте на все життя залишили про себе слід в моїй пам'яті. А цього досить, щоб спробувати написати і про дні свого життя, що протікало не тільки, як би йому і належало, - спокійно і поважно, але й "посреди страстей і волнених многих".

Не так багато було видно з мого життєвого кута. Проте, із нього було дещо видно, так що разом з великим поетом хотів просити долю дозволити "...хоть малую страницу из книги жизни повернуть".

Є бажання озирнути все своє життя, усвідомити його рацію, наслідки. Є сподівання та побажання, щоб "умерти мене не без ума". Ніколи не сприймав я життя

як щось коротке, мимолетюче, і рядок: "Jaudeamus": "Vita nostra brevis est brevi fini etur" якось до мене не доходило. Навпаки, сквородинське натхнення, ентузіастичне визначення життя "як путь безкінечний" було для мене кезабутиім гаслом. Хотілося на стежині літ висловитись біблійним рядком: "Подвигом добрим подвизах и течение скончах вьру соблюдох".

В старості не почуваю себе нещасливим, бо твердо вірую у сквородинську формулу, що щастя "скрізь і ніде". В усякому випадку, ніяк себе нещасливим не почуваю. Проте, минулі страждання мають прекрасну здатність, після того, як вони минають, перетворюватись у пісні.

Приємно на старості літ згадувати без болю пережиті, спостерігаючи його із спокійного та безпечного місця. Тож так подібний до лукрецієвого вірша дамаський рядок "Житейського моря воздвизаема зря напастею бурєю..."

Публікація Ж.СІМФЕРОПОЛЬСЬКОЇ

За стародавніми рецептами

провізори Львівської аптеки-музею виготовляють "Залізне вино" і різні лікувальні препарати.

У каміні палав вогонь, і крізь матове скло вікон в кімнату пробивалося скупе осіннє сонце. Сова, що притулилася на старій пічці, з цікавістю позирає на мене своїм зеленим оком. Екзотичні рослини і трави звисали зі стелі і стін, а стародавні криптограми з таємничими знаками, скрині та амфори доповнювали інтер'єр цього дивовижного місця.

- Це фрагменти середньовічної алхімічної лабораторії, що їх знайдено під час реставрації будівлі у 1757 році, - пояснює провізор аптеки Тамара Миколаївна Перун. - У давні часи алхімія мала значний вплив на весь розвиток фармації, була тісно пов'язана з астрологією. Алхіміки вірили, що за допомогою магії, чарів, заклинання можна винайти філософський камінь та еліксир життя.

Аптека є однією з найдавніших серед тих, що збереглися у Львові. Експозиція музейного комплексу нараховує 16 приміщень. Понад 10 тисяч рідкісних експонатів разом із старовинними книгами знаходяться сьогодні в аптеці. Фонди її відкриті для всіх бажаючих.

Багато старих рецептів, писаних ще гусячими перами, та різних лікарських засобів прийшли до нас із тих часів. Адже раніше ліки виготовляли переважно із рослинної сировини, широко використовували ревіль, аніс, кріп, полин. Старі фармацевти вміли правильно дозувати і отруйні рослини, і корисні. Застосовували також ліки тваринного походження: шпанських мушок, кошинець.

До наших днів збереглися в аптеці рецепти "бальзаму життя", "частойки довголіття" і "чудодійних еліксирів". А от настойку валеріани та кальцієву воду вживають і зараз. За старими прописами фармацевти відновили рецептуру чудодійного "Залізного вина", відомого ще з початку XVII століття. Як лікувальний засіб, вино поновлює гемоглобін у крові, тому його широко вживають при анемії у дітей та дорослих.

У колекції рідкісних лікарських рослин, зібраних у аптеці, є золотий корінь, елеутерокок, заманиха, аралія, женьшень, китайський лимонник, розмарин, пилок з крокусу (шафран).

Ранішими сходами ми спускаємося у підземелля і потрапляємо до винних пивниць початку XVIII століття. У величезних діжках тут вистоювалося французьке, мускатне, рейнське вино, до яких домішували трави і настойки, а на їх основі потім виготовляли ліки. У старих фармакопєях можна нарахувати до 35 назв лікувальних вин, які рекомендували при недокрів'ї, захворюваннях серцево-судинної системи. Лікувальні вина зміцнювали організм, значно поліпшували апетит.

У аптечних пивницях у стародавні часи можна було придбати прядючі, парфюмерні вироби, різноманітні креми, воскові мазі і парафінові свічки для освітлювання приміщень.

- Якщо вже ми почали розмову про старовинні ліки, - говорить провізор, - не можна не сказати й про універсальну протиотруту "теріак", яку за легендами вперше вжив понтийський цар ще до нашої ери. Посуд, де зберігалися ці чарівні ліки знаходиться ще й досі в аптеці. До складу "теріаку" входило близько 65 інгредієнтів, серед яких опій та змієне м'ясо. Суміш подрібнювали, змішували з медом і вином до консистенції м'якого тіста, а потім витримували кілька місяців у кам'яній посудині.

З дерев'яної галереї потрапляємо до внутрішнього подвір'я аптеки, де на нас чекає ще одна несподіванка: старий фонтан з символічного чашею, на якій встановлено статую відьмуки. Змія обвиває її довкола, нашіптуючи на вухо чаклунські рецепти зілля.

Тож не дивно, що рецепти цих екзотичних ліків, їх таємничі символи здатні були творити чудо: лікували вони не лише людський організм, але й душу. Таких ліків, напевно, нам всім дуже бракує сьогодні.

"Музейон, слово грецьке, святиня Муз, богинь - науки, поезії, мистецтва. А що в давнині в цих святинях складали люди найрізніші і найцінніші дари, що своїм мистецьким викінченням, науковим змістом або своєю особливістю звертали на себе загальну увагу, та тому зберігалися в них з роду в рід, то пізніше стали називати іменем музейон - музей всяку збірку подібного рода річий".

І.Свенцицький "Про музеї і музейництво. Нариси і зампки", Львів, 1920, с.5

Злам XIX і XX століть в історії культурного життя Львова позначився серед іншого появою тут цінних колекцій предметів мистецтва і старовини, що згодом стали значними музейними закладами. У спеціальній "Книзі інформаційній...", виданій у 1927 році, можна прочитати, які саме музеї існували у тогочасному Львові:

- Національний музей ім. короля Яна III, пл. Ринок, 6;
- Музей ім. Любомирських, вул. Оссолінських, 2 (тепер вул. В. Стефаника);
- Музей ім. Дзедушицьких, вул. Рутівського, 18 (тепер вул. Театральна);
- Художньо-промисловий музей, вул. Гетьманська, 20 (тепер проспект Свободи);
- Збірка Болеслава Ожеховича, вул. Оссолінських, 3 (тепер вул. В. Стефаника);
- Історичний музей м. Львова, пл. Ринок, 6;
- Галерея м. Львова, вул. Гетьманська, 20 (тепер проспект Свободи);
- Шкільний музей, вул. Гощівського, 4 (тепер вул. Тершаковців);
- Рацлавіцька панорама на площі Східних Торгів (територія Стрийського парку).

Крім вищеперелічених у довоєнному Львові існували у різний час і приватні музейні збірки. Це, зокрема, музей Ф. Шопена Корнелії Парнасової та музей юдаїки Максиміліана Гольдштейна.

Про історію створення у Львові українських музейних інституцій писав у своїй книзі "Про музеї і музейництво" визначний український музеєзнавець Іларіон Свенцицький: "Хоча у 1905 р. у Львові були три українські публичні музеї: Народного Дому (1 велика світлиця), Ставропільського інституту (3 просторі світлиці), Наукового Т-ва ім. Шевченка (в канцеляріях і складах), то все-таки кожному, що тільки приблизно знав музейне діло, було ясно, що в дійсності у Львові немає ще українського музею. Ні одно з названих товариств не вважало свого музею самоуправним, залежним тільки від музейних потреб і приписів закладом".

Таким власне музейним закладом став створений у 1908 році з ініціативи його фундатора Митрополита А. Шептицького Національний Музей у Львові.

О. ПЕРЕЛИГІНА

Подарунок Митрополита

Національний музей у Львові та його філії

Національний музей у Львові - один із значних художніх музеїв України - створений у 1905 році як приватна фундація Галицького Митрополита Андрія Шептицького під назвою Церковний музей. Зміна первісної назви Церковного музею на Національний у 1909 році викликана природним розвитком музею і прихильним ставленнями до цієї ідеї його засновника Андрія Шептицького.

Ще в минулому сторіччі в Галичині виявляється інтерес до пам'яток української старовини, який помітно посилюється з розвитком національного та культурного життя. До створення музею у Львові існували також невеликі збірки мистецьких творів при Ставропігійському інституті, Науковому Товаристві ім. Шевченка, Народному Домі. Ці збірки разом з приватними колекціями поповнили фонди музею. У перші роки існування музею обмежує свою діяльність специфікою стародавнього мистецтва.

В 1911 році на пропозицію Кураторії музею, до складу якої входили вищі сані і світські особи, музей отримав власний будинок, в якому містяться нині основні фонди та експозиція (вул. Драгоманова, 42).

13 грудня 1913 р. урочистим актом нововідкритий Національний музей з усіма його колекціями був подарований Митрополитом Андрієм Шептицьким українському народові. Тоді ж відкрито першу постійну експозицію музею. На відкритті нової української культурної інституції Митрополит Галичини був особисто присутнім, а разом з ним і віце-президент м. Львова Рувоський, професор М. Грушевський, а також багаточислені діячі культури, церкви. Виклад Андрія Шептицького "З історії і проблем нашої штуки", виголошений на святі створення музею, став програмою розвитку українського мистецтва. "Нашому народові, нашій молоді, теперішній і майбутній ..." заповідав Митрополит усі збірки, мріючи, щоб музей став осередком культурної і наукової праці.

Заснування національного музею у Львові стало великою подією в культурному житті України. Музей швидко ріс та збагачувався завдяки допомозі фінансовій, збиральницькій, науковій серед численних його прихильників, діячів культури, мистецтва, греко-католицької церкви, науки. Першими фундаторами музею були кращі представники демократичних кіл інтелігенції Галичини - І. Франко, І. Труш, Олена Кульчицька та багато інших.

Постать засновника Національного музею Митрополита Андрія Шептицького посідає непересічне місце в історії української культури, і сьогодні є взірцем у відродженні наших культурних традицій. Неоціненною на віки залишилася його фундація в Національній музей. Особистий внесок Андрія Шептицького у фонди музею тільки на 1931 рік становили 9880 предметів. Серед них рукописи XV-XVIII ст., стародруки, архівні матеріали XVI-XVIII ст., ікони, твори живопису та графіки, монети римські та візантійські, предмети культурного призначення та інші старожитності.

Зараз фонди музею нараховують понад 100 тис. одиниць збереження (при початках створення музею - 3800), і кожен 9-й експонат належить саме Митрополиту Андрію Шептицькому. Він підтримував зв'язки з усіма музеями світу і мріяв про створення справді європейського, а не провінційного музею.

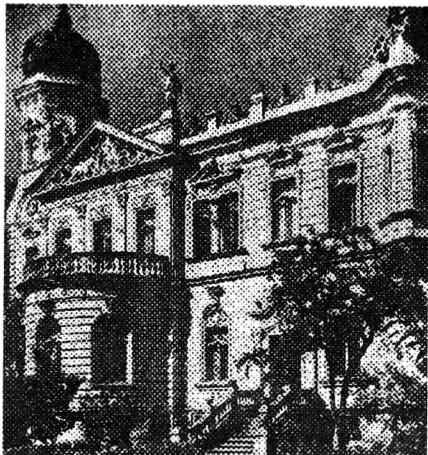
Від перших днів роботи музею очолив видатний філолог, мистецтвознавець, блискучий фахівець в галузі культури слов'янських народів професор Іларіон Свенцицький, якому належить значне місце в історії української культури XX ст. Завдяки йому формування збірки вже з самого початку позначене сучасним комплексним вирішенням питань музейного будівництва. Його поїздки-подорожі, під час яких збиралися пам'ятки давньої української культури, налагоджували взаємини з діячами науки, культури. Окрім того, описаний та вивчений матеріал втілювався у цілісні праці, які згодом публікувалися. Важко переоцінити вихід у світ серйозних наукових досліджень, що видавалися під рубрикою "Збірки Національного музею". Серед багатьох її позицій були й такі солідні праці самого вченого, зокрема як "Іконопись Галицької України XV-XVI віків",

(1928), "Ікони Галицької України XV-XVI вв.", (1929) та багато інших. Пам'ятаючи, що першочергове завдання музеїв - зберегти для прийдешніх поколінь зібрані скарби національної культури, І. Свенцицький постійно тримав у полі зору реставраційну справу, дбав про її вдосконалення.

За повоєнний час збірка музею зросла удвічі. При допомозі центральних музеїв повноцінно укомплектовано відділ мистецтва XIX - поч. XX ст., що поповнився першокласними творами українського мистецтва.

На історію музею наклали свій відбиток 40-50-ті рр., коли з нього активно вилучали "ідеологічно шкідливі" речі. У 1952 р. з фондів музею вилучено і знищено 2,5 тис. творів "націоналістичного напрямку", а із книгозбірні музею вилучено 4,5 тис. книжок "антирадянського" характеру, знищено 7,5 тис. примірників музейних видань. Але попри все Національний музей у Львові має нині одну з провідних збірок в країні.

Найціннішим скарбом музею є унікальна колекція творів давньоукраїнського мистецтва. Національний музей у Львові володіє найбільшою кількісно і найвартіснішою щодо її історико-мистецького значення вищезгаданою колекцією. Вона складається з ікон, скульптури та декоративного різьблення, ілюмінованих рукописів та щедро оздоблених гравюрами стародруків, станкової гравюри, лицевого й орнаментального шитва та гаптів, виробів з металу. Передусім, якраз колекція Національного музею у Львові дає змогу простежити еволюцію українського мистецтва упродовж кількох століть - по його кращих зразках. Рік тому до Дня незалежності України відкрито нові постійно діючі експозиції давньоукраїнського мистецтва (вул. Драгоманова, 42), і вперше у філії Національного музею - (проспект Свободи, 20) - які збагачені рідкісними творами з фондів музею, що раніше не виставлялись. Серед ікон XIV-XVIII ст. унікальні пам'ятки високої естетичної вартості і чимало історико-пізнавального значення, котрі належать до творів світового мистецтва. Серед шедеврів - ікона "Юрій-Змієборець" (XIV ст.), Красівська Богомати (кін. XIV - поч. XV ст.), фрагменти Жовківського іконостасу видатного майстра українського бароко І. Рутковича,

інші твори, що належать пензлям видатних художників Й.Кондзелевичу, Ф.Сеньковичу.

Значно розширена і доповнена новими рідкісними творами з фондів музею постійна експозиція народного мистецтва (вул. Драгоманова, 42), що охоплює період від найдавніших часів до поч. XX ст. Кожна галузь народного мистецтва представлена окремою групою пам'яток. Вперше в цьому розділі виставлено ікону на склі.

Серед зразків живопису XVIII ст. цікавою є колекція портретів роботи відомих майстрів (О.Білявського та ін.). Зараз працює новостворений розділ портретного живопису XVII-поч. XVIII ст. (вул. Драгоманова, 42).

Експозиція живопису XIX - поч. XX ст. розкриває період становлення і розвитку новітньої західноукраїнської школи малярства. Вона знайомить з мистецькою спадщиною класиків української образотворчості К.Устияновича, Т.Копистинського, І.Труша, О.Новаківського, О.Кульчицької. Репрезентовано твори митців, які в застійні часи були повністю викреслені із духовно-мистецької скарбниці українського народу.

Національний музей у Львові веде активну виставочну роботу. У його залах можна оглянути стаціонарні виставки з фондів та виставки сучасного мистецтва.

Крім згаданих, працюють філії - художньо-меморіальні музеї О.Новаківського, О.Кульчицької, І.Труша, Л.Левицького, Миколи та Корнила Устияновичів у с.Совків, Червоноградська філія, музей "Людина, Земля, Всесвіт" (м.Сокаль), музей М.Біласа у м.Трускавці та Л.Курбаса у Самборі.

О. КИРИЛОВА,
методист Національного музею у Львові.

СТАРА БРОНЗА

Основу зібрання старого мистецтва Львівської картинної галереї, як і багатьох художніх музеїв світу, складають колишні приватні колекції.

Колекціонування було справжнім бумом, що охопив Старий і Новий Світ у другій пол. XIX - на початку XX століть. Зацікавленість готикою, ренесансом, барокко стала в Європі й Америці своєрідною модою, справою престижу. Історизм панує в архітектурі, живописі, скульптурі. Нові цінителі мистецтва починають звертатись до давно забутих історією творів. Значне зацікавлення, зокрема, викликає бронзова пластика доби ренесансу і барокко - плакетки, медалі, статуетки. Популярність старої бронзи набуває таких масштабів, що в Парижі енергійним підприємцем Барбедьеном була заснована спеціальна майстерня з виготовлення досконалих повторень старовинних відливів. Коші швидко розходились, іноді за них платили як за оригінал, добре знаючи, що це - підробки. Однак фахові знавці віддавали перевагу давнині. Завдяки збиральницькій практиці колекціонерів-ентузіастів - Давіє, Дрейфуса, Шпітцера, Кресса та інших - з'явилися величезні збірки ренесансної бронзи у музеях

Лондона, Флоренції, Берліна, Клівленда.

Надходження творів бронзової пластики до львівської галереї відбулись у 1914 році за рахунок збірки Владислава Лозинського і у 1930-х - із колекції Леона Пікінського. Обидва колекціонери заповідали свої зібрання музею.

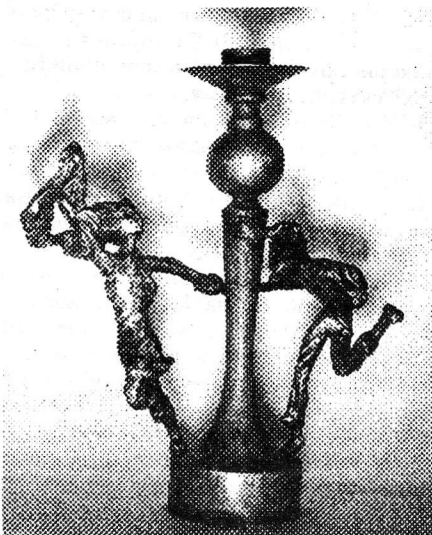
Колекція порівняно невелика - близько 100 творів, але змістовна і вагома. Її зразками можуть служити твори "Св.Себастьян" Г.-Р.Доннера, (поч. XVIII ст.), "Сатир" Андреа Річчо (XVI ст.), варіант XVII ст. "Меркурія" Джамболоньї.

Автором цих рядків у 1980-х роках проведена дослідницька робота, внаслідок якої виявлені автори багатьох плакеток - невеликих рельєфів, здебільшого релігійного характеру, що служили у більшості в "ділувальних образках" в XVI-XVII ст.. Знайдено п'ять творів найвідомішого плакетиста XVI ст. - т.зв. майстра Модерно (справжнє ім'я - Галеаццо Монделла), одне тондо таємничого майстра Ю.Ф.Ф., робота Дж.Дж.Карральо. Багато плакеток датовано із з'ясуванням походження: виявлені твори іспанської школи XVII ст., німецької XVI ст., австрійської XVIII ст. З'ясовано, що зразками для плакеток служили гравюри відомих майстрів, а також античні скульптури.

Подібної збірки немає жоден музей України. З міст колишнього Союзу тільки Санкт-Петербург має більшу і глибше опрацьовану ермітажну колекцію. Проте, Львівська колекція нараховує декілька творів, аналогів яких немає і в Ермітажі.

Можна тільки побажати, щоб ця колекція нарешті дочекалась експонування.

І.СЬОМОЧКІН,
Історик мистецтва.

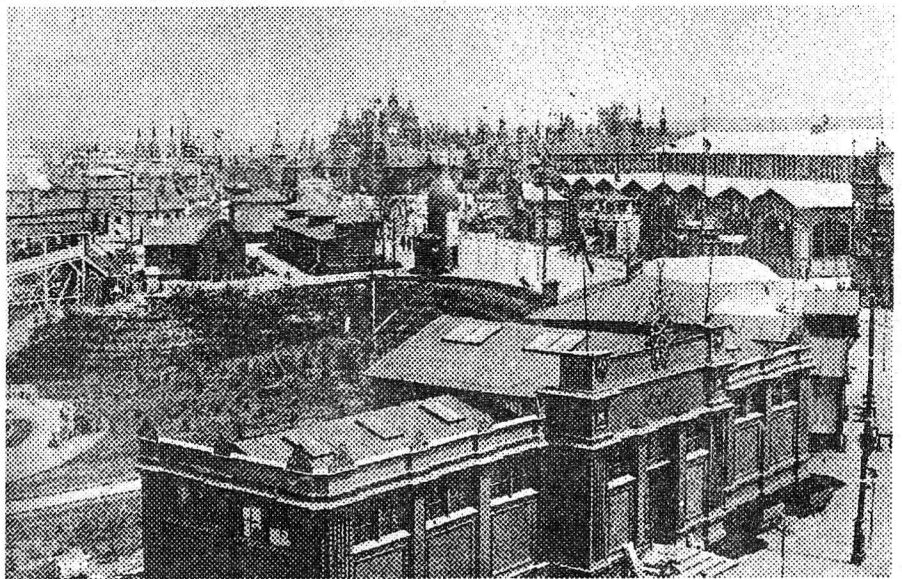
Переглядаючи архівні фото, можна лише уявити, яке казкове видовище було створене для львів'ян рівно століття тому. З 5 червня по 15 жовтня 1894 року у місті проходила Загальна крайова виставка - неперевершена за масштабами і до нашого часу. Вона стала для Галичини подією такого ж значення, як, скажімо, Всесвітні виставки 1889, 1900 рр. у Парижі та 1893 р. у Чикаго.

Львівська виставка 1894 р. користувалась надзвичайною популярністю: її відвідали 1 мільйон 150 тисяч чоловік, тобто десятикратна кількість тодішнього населення Львова. До входу на виставку (з боку сучасної вулиці У. Самчука) було пущено електричний трамвай - один з перших в Європі. Увагу відвідувачів привертала також лінія фунікулера і, особливо, електричний кольоровий фонтан - новаторський витвір інженерної та художньої думки (алегоричні скульптури до нього виконав Леонард Марконі). З триумфом демонструвалась Рацлавичська панорама.

У верхній частині Стрийського парку на площі в 50 гектарів збудували ціле містечко - 130 павільйонів. Творець парку Арнольд Рерінг перетворив територію виставки на чудовий постійно діючий квітник. Будівельні роботи очолили Юліан Захарієвич та Францішек Сковрон. Павільйони виставки проектували й інші львівські архітектори - Міхал Лужецький (водонапірна вежа й павільйон лсництва), Кароль Боублік, Григорій Пежанський. Іван Долинський виконав павільйон ошадних кас у стилі північного ренесансу. Фасад та інтер'єр цього мальовничого будинку оздоблювали різьблені орнаменти та поліхромія. Першими реалізованими задумами молодого Альфреда Захарієвича стали павільйон українського релігійного мистецтва (у формі гуцульської дерев'яної церкви) та вхідна брама на виставку з боку Стрийського парку, де використані мотиви народного будівництва.

Архітектура Крайової виставки стала своєрідною кульмінацією історизму та еклектики XIX ст. з популярними варіаціями на теми стилів минулого: неоренесансу (будинок Рацлавичської панорами, архітектор Людвік Рамульт), необарокко, неоготики. Неоготичний павільйон графа Романа Потоцького, зведений Юліаном Цибульським, привертав увагу ще здалеку шпилястими вежами, стрілчастими арками та розетами. Віртуозне ажурне різьблення в дереві виконала теслярська фірма Передяткевича. Стиль французьких середньовічних та ренесансних замків вирізняє більшість будівель за проектами Зигмунта Горголевського

100-ліття архітектурного спектаклю

(павільйони Андрія Потоцького, Шкільної ради, Університету та Політехніки).

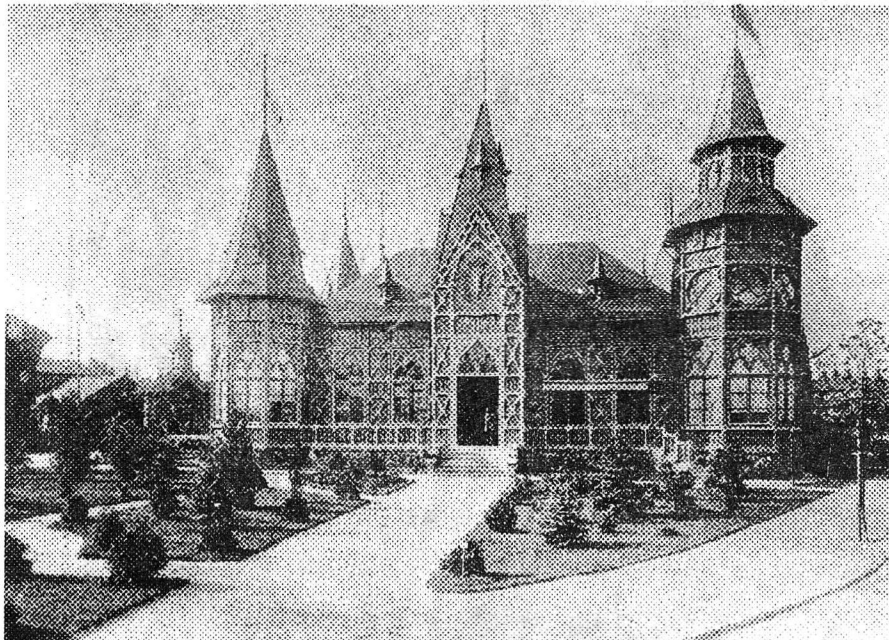
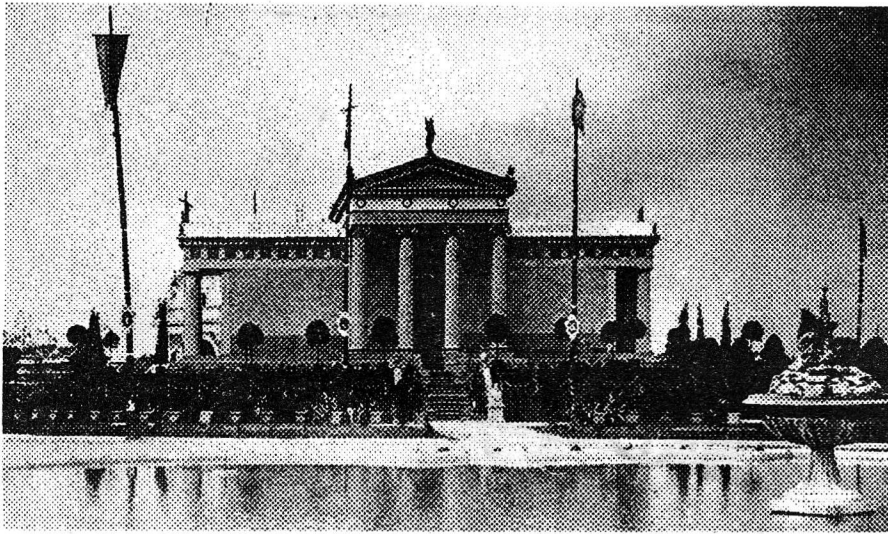
Серед найбільш монументальних споруд на виставці назвемо павільйони, запроектовані Ф.Сковроном, де використано цілий діапазон прийомів архітектури історизму.

Урочисто виглядав т.зв. "мавзолей" Яна Матейка з великим живописним фризом у техніці "сграфіто" Ф. Ляхнера. Кістяком будівлі служила могутня металева конструкція, виконана на львівській фабриці Піотровича і Шумана, стіни заповнювали гіпсові плити виробництва І. Левинського, а купол висотою 30 м був вкритий великими скляними шибамі. В цій будівлі Сковрон реалізував свій заклик 1892 р. до львівських архітекторів ширше застосовувати металеві конструкції в поєднанні зі склом. Цікавою була подальша доля металевого каркаса павільйону Матейка. Після

виставки його переносять на вул. Сонячну (тепер П. Куліша) і використовують як основу для єврейського театру "Колізей", збудованого вже в сецесійному стилі А. Шлейєном.

Неподалік "мавзолею" Матейка Сковрон зводить павільйон архітектури. Він виконаний у формі двох стилізованих грецьких храмів доричного та іонічного ордерів. Назовні та в інтер'єрі павільйон розписаний за ескізами Сковрона, поліхромію виконали живописці Юліан Крупський та Йосип Балла. Скульптурні прикраси, також стилізовані під античність, вирізьбили Антоні Попель та Тадей Блотницький. В середині павільйону розмістилася виставка архітектурних проектів та моделей кращих львівських будівель початку 1890-х років.

Навпроти павільйону архітектури, на другому боці центрального майдану, стояв найбільший будинок виставки -

Палац промисловості, загальною площею близько 6 тис.кв.м. Його проектував Сковрон, доповнив плани і керував будівництвом К.Боублік. Відвідувачів вражала смілива конструкція великого необарокового куполу висотою 32 м. Фасад прикрашали вітражі та алегоричне панно А.Попеля. Живописні розписи стін в інтер'єрі виконала фірма "Брати Маврикій та Ерик Флек" за ескізами Ю.Захарієвича. Це був один із прикладів досить популярних на виставці пошуків "нового гуцульського стилю". В орнаментуванні стін використані стилізовані мотиви кераміки О.Бахметюка. В інтер'єрі Палацу промисловості експонувались численні вироби столярних та слюсарних майстерень, якими славився тодішній Львів. Після виставки Палац промисловості було розібрано на рихтування для будівництва Оперного театру, яке розпочалося в 1897 р.

Українські товариства Львова мали

на Крайовій виставці свій окремий павільйон, збудований Іваном Левинським за проектом Ю.Захарієвича. Як форма павільйону, так і більшість представлених в ньому експонатів свідчили про початок формування національного українського стилю в архітектурі та декоративному мистецтві. Живописець з Бережан Яків Хомик розписав інтер'єр павільйону орнаментами, стилізованими за мотивами народних вишивок та килимів. Декор та прийоми українського народного мистецтва були використані в меблях Михайла Павлишака та Михайла Гнатківського, в металевих виробах Йосипа Пендюка, у вітражах Луки Сютрика, в кахлях і декоративних вазонах виробництва фабрики І.Левинського. Левинський виставляв свою будівельну та ужиткову кераміку також у власному павільйоні і на експозиції Палацу промисловості.

Пошуки нової декоративної форми вів молодий львівський архітектор Ян

Перось. Запроектовані ним павільйони дивували мальовничими стилізаціями: китайська пагода павільйону Чинської, арабська кав'ярня, павільйон Велічки з примхливими сталактитами. В павільйоні садівничої фірми Волінського, купол якого вкривали живі квіти та рослини, Перось переходив від необарокко до нового, оригінального стилю - сецесії.

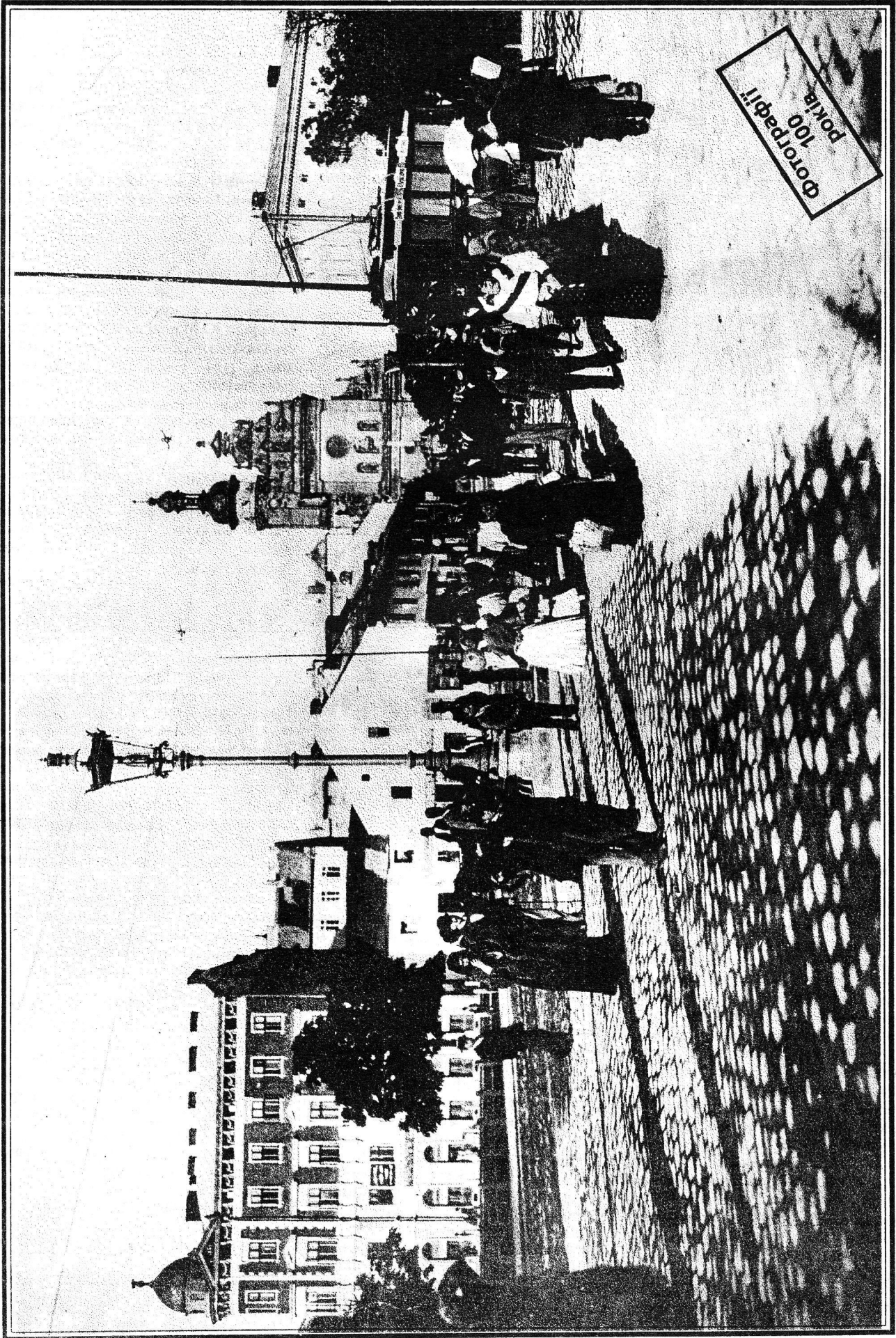
Одним з головних павільйонів Крайової виставки був Палац мистецтва. Його проект у стилі неоренесансу виконав Сковрон, деталі плану та конструкції опрацювали Пежанський та Лужецький, алегоричні скульптури - "Образотворче мистецтво", "Живопис", "Скульптура" - вийшли з-під різця Ю.Марковського та А.Попеля. Як експозиційний павільйон Палац мистецтва був збудований і оформлений на європейському рівні. В його залах експонувалась Виставка пам'яток старовини (в тому числі перша у Львові експозиція єврейського ритуального мистецтва). Ретроспективна художня виставка і Виставка сучасного мистецтва. В останній, приміром, експонувались твори видатних митців, виконані переважно в душі академізму й реалізму кінця XIX ст.

Ефектним фінальним акордом Крайової виставки став прийом у Львові імператора Франца Йозефа I. Для цього К.Боублік спорудив тріумфальну арку, яку оздоблювали скульптори А.Попель, М.Гарасимович, С.Р.Левандовський. Ввечері відбулась ілюмінація, різнокольорові ліхтарі та вогні фейерверку відтворювали обриси велетенських квітів, вінків, комах, вензелі та арабески, що поєднувалися з райдужними струменями електричного фонтану. Авторами цього твору мистецтва були М.Гарасимович і А.Рерінг.

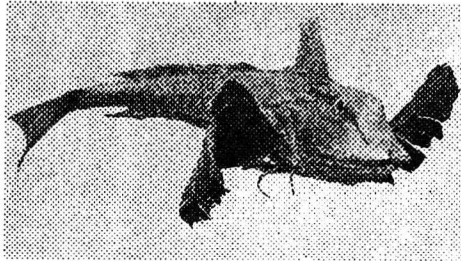
Загальна Крайова виставка у Львові дала поштовх для значного поживлення економічного та культурного розвитку Галичини на межі XIX-XX ст. Вона мала суттєве значення і для подальшої еволюції львівської архітектури та образотворчого мистецтва в цілому.

Після її закриття павільйони використовувались на початку XX ст. для ярмарків, розваг, тимчасових експозицій. В 1921-1939 рр. територію виставки зайняли нові рекламно-виставочні будівлі т.зв. "Таргув Вихідних" ("Східних Ярмарків"), що проходили щорік. Деякі з тих довоєнних споруд й досі визначають характер забудови цієї частини Стрийського парку. А від яскравого архітектурного спектаклю 1894 року збереглися (у значно зміненому вигляді) лише три будівлі - колишній Палац мистецтва, Панорама і Вежа.

Ю.БІРЮЛЬОВ, кандидат мистецтвознавства.

Це вчора чи колись було ?..

Відомий як організатор товариства ім.Коперника і спонсор навчання здібних студентів, а також як засновник львівських традиційних виставок промисловості і сільського господарства, не маючи офіційної спеціалізації з біології, Володимир Дзедушицький зробив величезний внесок до науки. Це оцінено званням Почесного члена наукових товариств Росії, Польщі, Німеччини і Австрії, десятками дипломів різних наукових конгресів. Найміцніше його ім'я закарбувалось у другій назві Львівського природознавчого музею - "Музей Дзедушицьких". Львівський аристократ та орнітолог є фундатором цього музею, де тепер його портрет, відтворений з старих фотографій львівським художником Миколою Шевчуком, займає належне місце. Раніше бюст фундатора був захищений у бібліотеці музею, до якої він зібрав понад десять тисяч томів спеціальної літератури.

Його батько граф Йозеф замовив першу колекцію геологічних порід Східних Карпат видатному австрійському палеонтологу-досліднику Л.Цейшнеру. Граф Володимир у 1868 році закупив палац у центрі Львова для організації музею, який відкрився у 1880 році для широкого відвідування. На цей час тут знаходились величезні колекції - близько 90 тисяч експонатів.

У Львові працювали найкращі майстри виготовлення чучел тварин - майстер Зонтак, чіє роботи діставали золоті медалі на всесвітніх

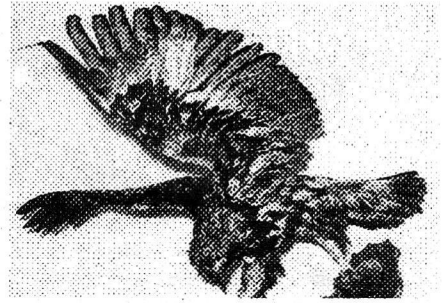
Час, закорбований у миттєвості

виставках у Відні та Парижі, Йозеф Калькус, який здійснив протягом місяця реставрацію знайденого у 1928 р. другого носорога, що нині зберігається в Кракові. А у Львові - перша знахідка, датована 1907 роком. Тоді робітники відкопали "щось" у озокеритовій копальні села Старуня Станіславського повіту (Івано-Франківщина). Носоріг цей жив десь двадцять п'ять тисяч років тому, під час льодовикового періоду. До речі, нині на Землі знайдено лише три цілком законсервовані туші носорогів цієї доби. Дві - у нашому регіоні (Старуня), одна - у Америці.

Але і носоріг, і величезний скелет мамонта, і бивень давнього слона, і роги оленя й лося, - це ще не найстаріші експонати музею. Експозиція скам'янілої давнини відкривається колекцією кам'яних метеоритів, які впали у районі міста Пултуска поблизу Варшави 30 січня 1868 р. - їхній хімічний склад такий самий, як і у земних порід. Далі - зразки гірських порід доби мертвої природи, відбитки на камені перших, ще морських, тварин, яким близько 570 млн.років. Відбитки папороті, які 400 млн.років.

Більшість експонатів тварин зібрано самим графом В.Дзедушицьким, зокрема зубр, який був на той час об'єктом виключно царського полювання.

У 1893 році граф передав музей міській владі. У січні 1940 він переходить

АН УРСР, до його складу увійшли колекції природничого відділу наукового товариства ім. Т.Г.Шевченка, а після війни, коли утворився музей етнографії, краєзнавчо-етнографічна частина була передана туди, й музей стає суто природознавчим. Нині у ньому працює 9 кандидатів наук, один доктор.

Проходиш залами експозицій. Уява не здатна змалювати такої кількості птахів, як за цим музейним склом. Лише самих горобиних тут 110 видів. У музеї зібрана колекція з 18 видів хижих птахів. Говорять, беркут - карпатська гордість - міг за одне полювання вбити 14 вовків. Вишколені мисливські птахи вважались найбільш коштовним подарунком в усіх країнах.

На стенді із колекцією метеликів - крилата комашня усієї планети - синє, жовте, зелене, строкате - з тропіків, саван, гір. І нічні метелики - їх вигляд дещо лоскоче нерви, кількість різновидів вражаюча.

А ще - обов'язково погляньте на едельвейс, - говорять, він росте у недосяжних карпатських скелях тільки в одному урочищі. З цієї рідкісної квіткою можна порівняти хіба що надзвичайну любов В.Дзедушицького до рідного краю, силою якої і створено цей музей.

I.МАРЧЕНКО.

Чотири роки на валізах

"І якщо ми про тілесні потреби наші дбаємо, повинні ми найбільшу турботу мати і роздумувати про духовні".

(З передмови до Забудувської Євангелії учительної, друку Івана Федорова).

З 1977 р. працював у Львові Музей книгодрукування - музей Івана Федорова. Хресними батьками його були відомі діячі науки і культури Віра Свенцицька, Федір Максименко, Йосип Гроцький, Ярослав Ісаєвич, Володимир Овсійчук, Володимир Вуйцик і багато інших. Дивним чином тут створився незбагнений на той час осередок - стародруки "забороненого змісту" вільно експонувались на різноманітних виставках, так званою "спецфондівською" літературою користувались як підручною бібліотекою, і наукові конференції з історії книги, що збирали науковців в Україні, Литві, Білорусії, Росії, Молдавії не були ані офіційними, ані формальними. Просвітницька робота музею (за час існування через музей пройшло 500 000 чол.) доповнювалась активною збиральницькою. З сотні одиниць експонати збільшувалися до двадцяти тисяч.

Стародруки, книги XIX - поч. XX ст., графіка, друкарське обладнання збирались по всій Львівщині. Значно поповнили фонди музею і дарунки, в довгому списку донаторів - майже всі наші відомі діячі літератури, мистецтва. Так і працював цей маленький музей, що був захищений від ідеологічного офіціозу, але відкритий для всіх.

У 1990 р. постало питання про передачу Онуфрійської церкви громаді. Музейники не мали сумніву, що в церкві повинна бути церква, експозицію музею було знято за один тиждень. Щоб не залишити просто неба нелегку працю багатьох людей чотирьох століть, книги поклали в картонні

коробки та поклали двометровими стосами в лекторії картинної галереї (музей є одним з її відділів). Доді мушу вислати фразу, яка б стала більш доречною в сценарії фільму. ПРОЙШЛО ЧОТИРИ РОКИ. Наші книги, серед яких є унікальні української і європейської культури, і далі "експонуються" в тих самих пацках. Чотири роки продовжуються колективні і поодинокі заклики музейників до влади, що нагадують плач у пустелі. Не одну передачу про катастрофічний стан музею зняли В.Степанюк, Н.Братунь, не одну статтю написав П.Романюк і інші. А звертання працівників музею до багатьох народних депутатів, голів комісій і представників влади можна видавати окремими томами. Складність проблеми є настільки великою, що її неможливо вирішити. Але додамо декілька мажорних нот.

Всі, хто працює або колись працював в музеї Івана Федорова, є затятими ідеалістами. Вони постійно мріють, і мрії їх стійкі. З 1990 р. ми просимо виділити будинок N 11 по вулиці Івана Федорова. Недалеко від нього знаходилась одна з найдавніших друкарень України - друкарня Староніжівського братства. Крім того, в першому поверсі збереглися кам'яниці поч. XVII ст., в яких можна створити і цікаву, і змістовну експозицію "Давня друкарня", де показати процес створення середньовічної книги. Така експозиція разом з "Давньою поштою" і "Музеєм-аптекою" проілюструвала б віковий колорит міста і засвідчила б історичну глибину нашої культури. На другому поверсі цього ж будинку є гарні зали і для експозицій, і для сучасно обладнаних фондів.

Там міг би відкритися Львівський музей книгодрукування, адже Львів - колись українського друкарства, заслуговує на це. Можна, зрозуміло, виділити будь-який будинок у будь-якому районі, можна показати й унікальні експонати, але нічим не створити атмосферу чар історичного середовища, без якої музей - не диво гостям і не радість нам, а просто скучення припалких пілох речей.

Про будинок. Третій його поверх займає нині поліграфічне училище N 58, в першому поверсі та давніх кам'яницях - слюсарні майстерні. На другому поверсі розташована бібліотека N 8. З 14 грудня 1990 р. йдеться про відселення цієї бібліотеки, щоб передати приміщення під фонди музею. Відбулися багаточисельні комісії і наради, рішенням N 300 від 22 липня 1991р. виконком віддав музею один зал по вул.Руській, 3, який саме створює з кам'яницею по вул.І.Федорова, 11 одну будову, і поставив питання про відселення бібліотеки і майстерень. Весною 1994 р. бібліотеку нарешті відселяють в інше приміщення. Захоплення і оптимізму музейників нема міри. Їх не лякає ані брак грошей, ані тяжкі часи. І ось тут виявляється одна деталь: міська бібліотека орендувала приміщення в того ж училища! І ці всі клопотання музею, телебачення сприяли лише тому, що поліграфічному училищу повернулось його ж площа.

Тепер нічого не можна зробити, і тому треба виділити музею хоча б щось. А може виділити те хоча б щось - училищу? А в середньовічній частині міста створити музей, подібний до толоків музеїв в Майнці, Антверпені, Стрбамі, Одесі, штаті Канзас і інших містах майже всіх країн світу? І щоб цей музей став справжньою гордістю міста.

Най це раз поставити перед нами наші прадади, їх життя, їх доробок та мрії. Не забуваймо: наше минуле єднається з майбутнім через нас.

**Л. СПАСЬКА,
зав.фондами музею на валізах.**

КОЛЕКЦІЇ АВСТРІЙСЬКОГО

Дмитро ШЕЛЕСТ

Близько 1792 р. найбільший художник австрійського барокко Франц Антон Маульберч створив живописний ескіз оздоблення до першої офіційної карти "Regna Galiciae et Lodomeriae", робота над котрою була розпочата Йосефом Лісганіком у період з 1772-1774 рр., а закінчена Йоганом фон Ліхенштерном у 1790 р.

На цьому творі Маульберча, що нині зберігається у збірці Музею Барокко - Австрійської галереї у Відні, різноманітні алегоричні постаті - персоніфікації річок та природних багатств, - представлені на тлі гористого ландшафту, обриси котрого дещо нагадують нам характерний вигляд невисоких гір, що якби півколом оточують місто Львів. Портрет відомого картографа Йосефа Лісганіка, що належить пензлю уславленого австрійського майстра портрету Йогану Баптісту Лампі, прикрашає експозицію Львівської картинної галереї. Ці факти історії культури набувають символічного значення в контексті проблеми - на жаль, поки що мало вивченої - культурних зв'язків західноукраїнських земель і їх головного міста Львова з Австрією.

Після першого розподілу Польщі у 1772 р. українські землі (тоді їх називали русинськими) під назвою "Королівство Галиції та Лодомерії" зі столицею у Львові перейшли під владу Австро-Угорської імперії. На довгий час, майже на півтора століття, історія пов'язала землі Галицької Русі з імперією Габсбургів різноманітними шляхами - політичними, економічними, культурними. Поруч з урядовцями та військовими до Львова приїздили з Відня та інших міст багатонаціональної держави вчені, видавці, музиканти, архітектори, скульптори, живописці. Цей процес стимулював культурний розвиток Галичини. Ось так у 1772 р. у Львові починає діяти заснована Антоном Піллером друкарня. У 1776 р. вийшов перший номер першої львівської газети "Gazette de Leopoli", в цьому ж році відкрились двері першого у Львові театру.

Серед художників, що працювали у Львові, був відомий портретист з Триєсту, член Віденської Академії Йосеф Пічман (1738-1834), котрий створив під час перебування у Львові з 1794 по 1806 рр., згідно тогочасним джерелам, близько 300 портретів. Знаними на початку XIX ст. були у місті портретисти мініатюристи Міхаель

Вейксбаум та Бернард Герард. Останній прибув до Львова у 1804 р. разом зі своїм братом, офіцером і художником-аматором Францом Герардом. У 1810 р. Бернард Герард звернувся до віденського придворного уряду за дозволом відкрити спільно з братом у Львові "торгівлю картинами і мистецькими речами". У подальшому їх справу продовжив син Бернарда - Карл, що також займався малярством і реставрацією. Гідний короткого згадування також і Йосеф Енгерт, котрий приїхав у 1823 р. як театральний художник і у 1825 р. займався реставрацією монументальних полотен-баталій в парафіальному костюлі у Жовкві, недалеко Львова, серед котрих були дві уславлені композиції Мартіно Альтомонте "Битва під Віднем" та "Битва під Парканами" (тепер зберігаються у філіалі Львівської картинної галереї в замку селища Олесько). На посаду театрального художника у 1820 р. прибув до Львова Антон Лянге, що найбільш повно розкрив себе як пейзажист - автор багаточислених видів Галичини; свої композиції він повторював у літографіях (перша літографічна майстерня у місті була відкрита Йосефом Піллером у 1822р.).

Серед інших найбільш визначних діячів мистецтва, що прибули до Львова з Відня, назвемо архітектора Йогана Зальцмана, скульпторів Гартмана

Вітвера та Антона Шимзера. Працював у Львові і син великого Вольфганга Амадея Моцарта - Франц Ксавер, засновник львівського "Музичного товариства" у 1826 р.

Галицька аристократія, серед котрої були представники старовинних магнатських родів - Любомирські, Жевуські, Потоцькі, Оссолінські, Ланцькоронські, Дзедушицькі та ін. замовляли свої портрети найбільшим австрійським майстрам - першість належала Йосефові Грассі, Ф.Г. Фюгеру і особливо Йогану Баптісту Лампі Старшому.

Львівські художники, починаючи з кінця XVIII ст. навчалися у Віденській Академії Мистецтв. Одним з перших був знаний львівський маляр Лука Долинський. Ще міцнішим зв'язок з Віденською Академією став на початку середини XIX ст.: практично всі львівські живописці - серед них поляки, українці, австрійці, німці, євреї, чехи, угорці; уродженці Львова та різних містечок й селищ Галичини - навчалися у Відні.

У 1837 р. у Львові відкрилась перша велика художня виставка, що складалася в основному з картин, позичених львівськими власниками. Значна частина, близько 650 експонованих на ній творів, належала представникам австрійської школи XVIII - початку XIX ст.: Мартіно Альтомонте, Францу Антону Маульберчу, Пауло Трогеру та ін. 105 картин, також

ФОНД ДМИТРА ШЕЛЕСТА

Ім'я Дмитра Шелеста (1953-1992) добре відоме серед фахівців на батьківщині та за кордоном. Доля розпорядилася так, що ім'я це назавжди залишиться в нашій пам'яті згадкою про одну з найбільших трагедій в культурному житті України. 29 квітня 1992 р. під час бандитського нападу на Львівську картинну галерею він загинув від рук озброєних злочинців.

Творче життя Д.Шелеста було пов'язане з роботою у Львівській картинній галереї, куди він приходить наприкінці 1976 р. Сфера наукових інтересів дослідника різноманітна, адже історія залишила у спадщину львів'янам чимало "білих плям", забутих імен і фактів. Львів слушно пишається найбільшою в Україні збіркою європейського мистецтва: живопису та графіки. Їхнє вивчення - справа не одного покоління. Відштовхнувшись від досвіду своїх попередників, Д.Шелестові вдалося за короткий час зробити більше, ніж будь-кому перед ним в галузі вивчення колекцій старого рисунку та живопису європейських шкіл, усвідомити їх значення для нашої культури. В міру можливостей (а їх було тоді небагато), Д.Шелест

БАРОЧНОГО МИСТЕЦТВА

переважно австрійських майстрів, на цю виставку представив зі своєї приватної колекції львівський маляр Антон Лауб.

Львівські приватні колекції XIX ст. були насичені творами австрійських живописців. Це - "Галерея Домбських", збірки В.Баворовського, барона Лео фон Дормуса.

У збірці графа Ігнація Мончинського (помер у 1809 р.), засновника "Галереї Потужицьких", що пізніше стає власністю родини графів Дзедушицьких і проіснувала до розпродажу її напередодні другої світової війни, були картини П.Брандля, Х.Ф.Фюгера, А.Керна, Й.М.Шмідта, П.Штруделя. В цій ж збірці знаходилась картина Маульберча "Жертвоприношення Іфігенії" (тепер знаходиться у Варшавському Національному музеї). Парна до неї картина "Міфологічна сцена з Діаною та Аполоном", що теж є власністю Варшавського музею, походить з іншої львівської збірки - барона Лео Дормуса.

Відома львівська меценатка графиня Гелена Добчанська, котра формувала свою колекцію в кінці XIX-на початку XX ст. була, згідно її мемуарам, власницею кількох картин Маульберча. Ці твори вона купила у угорських антикварів, що приїздили до Львова. Відомості ці заслуговують на довір'я, оскільки саме зі збірки графині Львівська картинна галерея у 1913 р. набула шедевр Маульберча - картину

"Св.Текля" (бл.1756/57 рр.).

Багато творів австрійських живописців надходило у збірці львівських музеїв. Першим музеєм у Львові був Музей ім.Любомирських, заснований у 1823 р. князем Любомирським при інституті і бібліотеці Оссолінських. Музей проіснував до 1940 р., коли був розформований: картини передали Львівській картинній галереї, а твори графіки та рисунку - у створену у 1940р. Львівську наукову бібліотеку Академії Наук України. Під час другої світової війни значну частину графічної збірки вивезли у Німеччину. У післявоєнні роки частина колекції Оссолінеуму переїхала до Вроцлава.

У 1868 р. Львову подаровано колекцію живопису й рисунку - всього близько 400 творів, що належала майору австрійської армії Карлу Кюню. Міський магістрат через відсутність в той час спеціального приміщення - муніципального музею, розмістив цей дарунок у музеї ім.Любомирських.

Ми вагаємося відповісти з певністю на питання, чи знав Кюнь, твори яких майстрів він мав? В усякому випадку, переважна більшість старих атрибуцій, котрі його твори мали вже в музеї ім.Любомирських, не витримують критики. Так, наприклад, низка рисунків, що приписувалися Леонардо да Вінчі, Рафаелю, Тіціану, Веронезе та іншим видатним майстрам, в світі сучасних досліджень виявилася копіями, або

творами малозначних художників. Поряд з рисунками, невірне визначення авторства було й у живописних творах, що походили з колекції Кюня.

...Напевно, найбільшу цінність в колекції К.Кюня мають твори генія австрійського живопису барокко Ф.А.Маульберча, а також роботи його учнів і послідовників - в першу чергу Йосефа Вінтергальтера Молодшого: це невеликі за розміром живописні ескізи різні за призначенням, виконані переважно на папері.

Крім колекції Кюня, твори австрійських художників барокко є також у збірці Павліковських, частина котрої теж знаходиться у Львівській науковій бібліотеці ім.В.Стефаніка: це рисунки Мартіно та Бартоломео Альтомонте. Засновником колекції був відомий польський діяч Юзеф Гвалберт Павліковський (1792-1852), що мешкав в Медиці під Львовом. Його збірку гравюр та рисунків було подаровано Музею ім.Любомирських онуком Яном Гвалбертом у 1921 р.

У 1907 р. у Львові засновано міську картинну галерею. Її основу становила придбана магістратом міста колекція поміщика І.Яковича. Докладні дані про попередніх власників відсутні. Відомо лише, що декотрі картини надійшли до Яковича зі старих магнацьких збірок графів Потоцьких в Тульчині, графів Пшездецьких з Чорного Острова та польського короля Станіслава Августа Понятовського. В колекції Яковича містилися й декілька картин австрійських майстрів барокко. Це були переважно живописні ескізи та монументальні розписи. В збірку галереї вони надійшли з невірними атрибуціями, або вважалися творами невідомих майстрів. З часом були визначені такі видатні роботи як "Передача монастиря ордену бенедектинців" (бл.1745 р.) - ескіз до фрески залу монастиря бенедектинців в м. Мельку П.Трогера, твори Маульберча "Хрещення Христа" - ескіз розпису залу теології Старого Університету у Відні (бл.1767 р.), "Присудження ордену св.Стефана" - ескіз фрески Залу Рад угорської придворної канцелярії (1768р.), "Христос на хресті" - до невідомої фрески (бл.1770/80 рр.).

У наступні роки колекція австрійського живопису Львівської картинної галереї продовжувала поповнюватись і нині є найбільшою серед художніх музеїв колишнього СРСР.

* Публікується з скороченням

ПУБЛІКУЄ

прагнув зробити свої відкриття власністю світу науки як в Україні, так і за кордоном. Таким показом частини мистецьких скарбів Львова стала влаштована у 1990 р. в Зальцбурзі виставка живописних ескізів австрійського барокко. Виставка, як і фундаментально опрацьований каталог, привернули увагу багатьох зарубіжних знавців і преси. Вступну статтю до каталогу Д.Шелест присвятив колекціям австрійського мистецтва у Львові. Цей текст, що передував подальшій суто науковій характеристиці кожній з експонованих речей, повинен був ознайомити сучасну австрійську публіку із фактом існування в Україні такого культурного центру як Львів. Весь текст каталогу опубліковано німецькою мовою. Сьогодні ми вперше подаємо частину вступної статті в українському варіанті.

Г.ДЕРГАЧОВА,

ст.науковий працівник Львівської картинної галереї.

"До всього треба дійти самому..."

Мерехтливе світло свічок і приємний аромат, що витає у повітрі, уже при вході в експозиційний зал настроює відвідувача на якесь особливе емоційне сприйняття. Власне, така виставка розгорнулася у Львівському музеї історії релігії.

Твори художника Ігоря Копчика вражають самобутністю і неповторністю. Стіни прикрасили роботи Біблійного сюжету. Сама атмосфера виставки створює відчуття сакрального інтер'єру. Увагу одразу привертають два воістину монументальні зображення "Лик Богородиці" та "Спас", обрамлені сюжетними лініями - "Житіє Богоматері" та "Страсті Христові" (з чотирма євангелістами). В експозиції представлена й оправа Євангелії. Всі твори подані у рельєфній пластиці, яку автор виконує на... шкірі. Здавалося б, зовсім "не скульптурний" матеріал... Але в руках майстра-віртуоза перетворюється на вишукані барельєфи Новозавітної тематики.

Ігор Копчик закінчив Львівський інститут прикладного та декоративного мистецтва як живописець. Згодом, звернувшись до пластики малих форм, почав експериментувати в литві металу. Як стверджує сам художник "...до всього треба дійти самому". І дійсно, "прихід" до техніки тиснення на шкірі навряд можна вважати випадковим. Сама техніка виконання рельєфу - процес надзвичайно клопіткий, робота виконується у кілька етапів.

Вперше заявивши про себе в 1986 році, як майстер тиснення на шкірі (перша персональна виставка - м.Львів, Шевченківський гай), художник невдовзі досягнув неабиякої майстерності, завдяки наполегливості, працьовитості, постійному пошукові. І ось - уже п'ята виставка митця, члена

Спілки художників, представляє його творчий доробок за останні роки.

Твори Ігоря Копчика сповнені глибинною філософією та християнською мудрістю. Перед глядачем проходять один за одним епізоди з Євангелії: "Во Йордані хрещасться" та "Вигнання торгівців з храму". У "В'їзді до Єрусалима" вимальовуються архітектурні силуети Львова. Новозавітні істини тісно переплітаються з нашим сьогоденням. Вони пов'язані з історією нашого народу, з її найтрагічнішими сторінками: "Скорботний Христос. Голод на Україні 1933".

Впізнаються обличчя історичних осіб: князів і гетьманів України, генія - Шевченка - у рельєфі "За що Тебе розпинали, Христе - Сине Божий". Зловісно гротескові тіні катів у композиції: "Христос під стражею". Сповнені драматизму й інші твори художника: "Бичування Христа" та триптих "Хресна дорога". Одвічні людські поняття добра і зла, самовідданості й самопожертви в протигагу жадобі, підлості та зраді у "Молінні про чашу", "Прибивання на хрест", "Розп'ятті".

Автор закликає замислитись, підняти з руїн храм духовності, вселяє у людські душі оптимізм, зображуючи "Воскресіння" та "Вознесення".

У експозиції представлена й мала пластика - декоративні свічники (техніка литва в металі), що освічують ці чудові рельєфи зі шкіри-матеріалу, який у руках митця перетворився на самобутні твори мистецтва, що спонукають до роздумів над днем нинішнім і майбутнім.

Т. СТЕФАНИШИН,
студент Львівської академії мистецтв.

Мить і вічність

У Львівській картинній галереї відкрита виставка Надії Пономаренко

Є люди, спроможні побачити приховане. Це - ясновидці, мудреці й художники. Ужгородська художниця Надія Пономаренко здатна це приховане, таємне відтворити. Творчий шлях митця - шлях осягнення світу символів, а через нього - світу душі своєї і душі Вселенської. Це світ чистий, ясний, причетність до нього оздоровлює, релаксує.

Майже всі роботи художниці введені в коло або в овалі тут і є ключ, чарівний інструмент, завеса, яку ми відкриваємо, щоб побачити таємницю. За нею - Вічність. Вона була, є і буде. Час ніби присутній і його немає, він завмер. Фігури у творах статичні: рух зупинений рукою художниці. Деревя назавжди завмерли під тиском вітру, вічним є

захід сонця, вічна - ніч, вічне - кохання і вічне - боротьба зі злом. Нам тільки на мить відкрилась істина... Далі - неосяжність. Але рух все ж існує: він у подиху самої поверхні робіт, яка пульсує, випромінюючи енергію, вібрує найтоншими переливами відтінків. Художниця створює особливу реальність, яку сама назвала метафізичним реалізмом. Майстер використовує комбіновану техніку, ефект пульсації досягається проробкою вручну кожного міліметра поверхні. Праця кропітка, тому й кожний твір на виставці - унікальний. Індивідуальність художниці, звичайно, неповторна, але період навчання в Українському поліграфічному інституті вплинув на характер творчого бачення;

інтелектуальне і духовне начала, що лежать в основі творчості Надії Пономаренко, співзвучні з творчим пошуком львівських графіків 70-80 років.

В останню неділю жовтня на виставці відбудеться зустріч з художницею.

А. БАНЦЕКОВА.

Доля однієї книги

Нове про нове

Під дахом старовинного костюлу кларисок - виставка авангардного напрямку. У ткацьких роботах Володимири Ганжевич здебільшого зображено абстрактні образи гір, що поглиблені різними конструкціями. Художниця закінчила Львівський інститут декоративного і прикладного мистецтва, відділ художнього текстилю. Це друга її персональна виставка, перша також проходила у Львові в 1990 році. Потім її праці побували у США, Європі, і в цьому році - у Бельгії. Виставку оформлено за режисурою чоловіка Володимири - Василя Бажая. Його композиція - в центрі залу. Ось як коментує виставку Василь Бажай:

- Композиції не мають назв. У них втілено світ ідей, формування концепту, що стихійно, з-під свідомості, переходить у певну форму. Глядач сприйматиме твори на тому пласті інтелекту, на якому він знаходиться, на якому він здатен їх осягнути. Кожен побачить щось своє. В нас теж не було конкретних образів - їх дає імпульс підсвідомості, енергія думки.

Гобелен із зображенням, яке нагадує ландшафт. Він розташований так, наче птах, який прагне злетіти, - та нижній кут гобелена, ближчий до нас, притиснутий каменем. Зліт уявного птаха спрямовано до вівтарної частини собору: душа, якій не дає злетіти тягар Земного... Але саме злетові духовному покликанню полегшити цей тягар мистецтво.

I. МАРЧЕНКО.

Музей "Русалки Дністрові" - один з наймолодших у Львові. Дата його відкриття - 15 вересня 1990 р. Він розташований у пам'ятці архітектури XVIII ст. - дзвіниці Святодухівської церкви колишньої греко-католицької духовної семінарії. Нейснуча вже Святодухівська церква була збудована протягом 1722-1729 рр. початково, як костюл для жіночого домініканського монастиря на кошти княгині Т. Вишневецької. В результаті реформ у галузі освіти, які проводив австрійський уряд, на початку 80-х років XVIII ст. ліквідувалися всі монастирі, які не мали навчальних закладів. Така ж доля спіткала і згаданий монастир в 1783 р., коли його передали під новоутворену греко-католицьку духовну семінарію. Колишній костюл перетворили на семінарську Святодухівську церкву.

У 1786 р. на дзвіниці встановлено привезений зі Скиту Манявського годинник, який подарував монастирю ще у XVII ст. гетьман України І. Виговський. Губернський уряд Галичини дозволив взяти годинник із скасованого Скитського монастиря на прохання тодішнього ректора семінарії М. Шавицького.

У 30-х роках XIX ст. в духовній семінарії навчалися М. Шашкевич, І. Вагилевич та Я. Головацький, засновники демократичного угруповання "Руська трійця", автори альманаху "Русалка Дністровая", першої на західноукраїнських землях книжки, писаної народною мовою і українським алфавітом.

В 1986 р., коли відзначалося 175-річчя з дня народження М. Шашкевича, виникла ідея створення у дзвіниці музею однієї книги - "Русалки Дністрові". Тоді ж відреставровано та встановлено годинник. Одночасно з відкриттям музею відбулося відкриття пам'ятника М. Шашкевичу, що постав коло музею. Його автори - скульптори Д. Кравич, М. Посікіра та архітектори М. Федик і В. Дубина.

Експозиція музею розміщена на трьох невеликих залах. Експонати першого з них розповідають про суспільно-політичне життя Галичини і її столиці м. Львова в кінці XVIII — першій половині XIX ст., а також про становище галицьких українців. Його коротко визначив М. Шашкевич у "Передслов'ї" до "Русалки Дністрові": "Судило нам ся послідніми бути. Бо коли другі Славяне вершка ся дохалюють, і естли не вже, то небаком побратоуются з повним ясным сонцем; нам на долини в густій студенній мразі гити. Мали ми і наших півців і наших учителів, але найшли тучи і бурі, тамті замірили, а народові і словесности надогово ся здрімало..."

Сприятливі умови для національного відродження галицьких українців з'явилися в 1772 р., коли наш край став частиною Австрійської імперії. Тут розпочалися реформи "освітнього абсолютизму", що давали українцям певні шанси у боротьбі за свої права. Австрійський уряд вжив заходів, що обмежували кріпацтво і захищали галицького селянина від сваволі поміщиків; зрівняв у правах греко-католицьку церкву з римо-католицькою. Щоб підняти освітній рівень українського духовенства, у Відні в 1774 р. засновано греко-католицьку семінарію - Барбареву, що дала студентам із Західної України систематичну богословську освіту. В 1783 р. у Львові відкрито ще більшу семінарію, переважно більшість вихованців якої складали українці. В 1787 р. у Львівському університеті засновано окремиї факультет для українців - Студіум рутенум.

У 1774 р. австрійський уряд розпочав реформу початкової освіти, якої в Галичині фактично не існувало. Селянські діти в більшості місцевостей не мали можливості навчатися через відсутність шкіл. Там, де вони існували, навчання вели напіслитименні дяки. За підручники часто служили "псалтірі", "часослови", "апостоли" та інші богослужбні книги, видані мертвою церковнослов'янською мовою. Деякі українські громадські діячі вже в кінці XVIII ст. порушували питання про необхідність освіти народною мовою. Серед них були професори Львівського університету П. Лодий, М. Гриневецький, І. Земанчик, Й. Ярина.

У 1816 р. у Перемишлі виникло "Товариство греко-католицьких священників", яке мало на меті підготовку книжок для народу освітньою та релігійною змістом. Осюди його І. Могильницький. Він був автором трактату "Відомість о руській язичі", в якому з науковою аргументацією показав історичну глибину і самобутність української мови, заперечивши пануючі в той час погляди на українську мову, як на наріччя російської чи польської, визначив її рівноправність в сім'ї слов'янських мов. І. Могильницький був також директором заснованого в 1817 р. у Перемишлі давкоучительського інституту, що готував щороку 24 вчителів для парафіяльних шкіл. Будучи референтом шкільних справ, а пізніше головним інспектором народних шкіл епархії, він розгорнув активну діяльність по організації шкіл, підготував і видав підручники для народних шкіл. Спираючись на численні вимоги українського селянства навчати дітей рідною мовою, він розгорнув енергійну боротьбу за викладання в народних школах Східної Галичини українською мовою. І хоча його намагання не мали успіху, проте зросла кількість парафіяльних шкіл у епархії. В 1832 р. їх було 385.

Про формування та діяльність "Руської трійці", видавничу історію літературного альманаху "Русалка Дністровая" та долю його тиражу розповідає наступний зал експозиції.

М. Шашкевич, І. Вагилевич та Я. Головацький

зустрілися і потоваришували у стінах духовної семінарії. Іх єднали спільні зацікавлення народною мовою, самоосвітя праця над розширенням знань з історії та культури слов'янських народів. Глибоко переживаючи за територіальну розчленованість України, вони щиро вболівали за долю свого народу, вірили в краще майбутнє. М. Шашкевич вважав: "... нам, русинам, треба об'єднатися в гурток, вправлятися в слов'янській та руській мовах, вводити в руських колах розмовну руську мову, підняти дух народний, просвітити народі, протистояти полонізму, воскресити руську письменність в Галичині".

Гурток склався на початку 30-х років. На ті тогочасного польськомовного семінарського середовища він виразно виділявся своїм українським народним спрямуванням і тому був названий "руською трійцею". Навколо трьох його фундаторів збиралося дедалі більше однодумців.

Головним своїм завданням "Руська трійця" вважала видання літературної збірки українською мовою, у якій взяли б участь молоді галицькі науковці та літератори і яка свідчила б про існування в краї українського письменства і частини загальноукраїнської літератури. Зберігся рукопис альбому "Син Русі", датований 1833 р., в якому зміщено ряд віршів студентів-українців семінарії та університету. Серед них поезія М. Шашкевича - "Погоня" та "Слово для читателя руського язика".

Наступного, 1834 р., укладено нову збірку "Зоря", писемце, присвячене руському язюку. До неї увійшли вірші М. Шашкевича, І. Вагилевича та Я. Головацького, цикли народних пісень, оповідання М. Шашкевича "Олена" і сатиричний твір І. Некрашевича "Замисел на попа". Автори відмовилися від церковнослов'янської мови та етимологічної орфографії, замінивши їх живою народною мовою та фонетичним правописом.

У Перемишлі в 1836 р. побачила світ полемічна брошура М. Шашкевича "Азбука і абцадло", в якій він писав, що намагання перевести українську літературу на польське письмо, вестти до неї чужі звороти і способи вислову, може призвести до того, що література відвернеться від народу, стане власністю виключно кількох так званих літераторів, через що розминеться із своєю головною метою - служити своєму народові.

Тоді ж було покладено і початок створенню підручників народною мовою. Першим з них стала підготовлена М. Шашкевичем за участю Ю. Величківського у 1836 р. "Читанка для малих дітей", видана Ю. Головацьким лише в 1850 р.

М. Шашкевича та його друзів не полишала думка про видання літературного альманаху. Допомогли зв'язки Я. Головацького, який в 1835 р. перебував у угорському місті Пешті, навчаючись у місцевому університеті. Тут він подружжював з багатьма діячами слов'янської культури - Ф. Курелцем, П. Павловичем, Г. Петровичем, Я. Колларом. Вони рекомендували обійти львівську цензуру і видати альманах в Угорщині, використавши її менш суворі цензурні умови.

М. Шашкевич підтримав цю ідею і було впорядковано нову збірку під назвою "Русалка Дністровая". Назва альманаху мала символізувати Наддністрянчину, Галицьку Русь - складову частину всієї Русі-України.

Епіграфом до книги стали слова Я. Коллара: "Не тоді, коли очі сумні, а коли руки діяльні, розцвітає надія". Збірку відкривало "Передслов'я" М. Шашкевича.

4 вересня 1836 р. рукопис надісланий до Пешта Г. Петровичу, й наприкінці року збірку надруковано тиражем 1000 примірників. Проте, коли основна частина тиражу надіслана до Львова, вона потрапила в руки поліції, яка зажадала висновок львівської цензури. Цензор В. Левичський, професор і ректор семінарії, де навчались упорядники альманаху, дав на "Русалку Дністрову" негативний висновок, на основі якого вона потрапила до списку книг, заборонених цензурою у Відні. Основну частину тиражу конфіскували. Шашкевичу, Вагилевичу та Головацькому оголосили сувору догану за видання книги в обхід львівської цензури. 22 серпня 1845 р. було вирішено весь тираж альманаху знищити, передавши лише один примірник до університетської бібліотеки. Тільки випадково конфісковані примірники збереглися у цензурному комітеті.

Демократична революція 1848-1849 рр. відкрила новий етап в національному відродженні галицьких українців. Було скасовано панщину, утворено представницький орган - Головну Руську Раду, яка почала видавати перший в Галичині український часопис "Зоря Галицька", де вперше в Галичині заявлено про єдність східно- і західноукраїнських земель. 13 вересня 1848 р. видано указ про відкриття кафедри української мови у Львівському університеті, професором якої став Я. Головацький. Завдяки його старанням, пущено в обіг близько 600 примірників "Русалки Дністрові", які з часу заборони знаходилися у львівській цензурі, а після її ліквідації на початку революції - в бібліотеці університету.

Нині в окремій кімнаті музею експонується оригінал "Русалки Дністрові", книги, котра, за словами академіка О. Білецького, "стала першою заявою народу Західної України про своє існування, про свою національну гідність".

I. ШАПІРКО,
старший науковий працівник музею
"Русалки Дністрові", відділу Львівської
картинної галереї.

Прийшов лист

Шановна редакціє "Галицької брами"!

З великою цікавістю і задоволенням познайомився з першим номером Вашого місячника. Давно назріла необхідність у виданні систематичного краєзнавчого часопису, присвяченого нашому регіону. Ще в двадцятих роках громадськість Львова відчувала потребу в такому виданні, але спромоглася випустити часопис "Наша Батьківщина" лише в передвоєнний період. Подальша історія відома – жорстка цензура пропускала лише окремі теми, заздалегідь визначені стражами ідеологічних устоїв. Маю надію, що благородна справа видання Вашого місячника не припиниться, як це мало місце з додатком до газети "Високий Замок" – "Старий Львів".

Одночасно мушу з прикрістю ствердити, що в цьому числі часопису допущено серйозну помилку. На останній, 16 сторінці Ви помістили фотографію міських укріплень, яку в тексті пов'язали з пластичною панорамою Львова, зробленою і частково виготовленою асистентом "Львівської Політехніки" Янушем Вітвіцьким. Цей макет в радянські часи ще у 1945 році демонструвався по вул. Вірменській 23, пізніше був автором відправлений в Польщу, сам творець дійсно загинув у Львові при нез'ясованих обставинах.

Наведена Вами фотографія стосується не його роботи, а діарамі, що виготовлена художниками З. Розвадовським і С. Яновським для торгової виставки у Познані у 1929 р. Сьогодні вона демонструється у Львівському історичному музеї.

Що до пластичної панорами Львова, то її створення викликало велику дискусію в пресі 1936-38 років, тому, що поважні історики заперечували наявність достатньої кількості інформації про вигляд середньовічного міста. Видано 2 буклети і декілька статей в тодішніх часописах. В 70-х роках у Польщі була опублікована монографія Я. Вітвіцького про панораму. Матеріал цей підготовлено до друку ще у 1939 році. Для "Галицької брами" я пропоную свою статтю з історії панорами.

З повагою, О. Шишка,
директор науково-технічної бібліотеки "Львівської політехніки".

Матеріали про панораму Я. Вітвіцького читайте в наступному номері

Українське геральдичне товариство

запрошує взяти участь у роботі чергової наукової геральдичної конференції 10-12 листопада 1994 р. у Львові. На конференції плануються розв'язати проблеми геральдики, етикетки, прапорництва, емблеми, уніформістики, генеалогії.

Заявки на участь у конференції та тези (обсягом 2-3 сторінки машинопису, з графічними ілюстраціями) просимо надсилати до 15.09.1994 р. за адресою: 290000, Львів-МСП, пл. Возз'єднання, 3-А, ЦДІАЛ, Українське геральдичне товариство.

Оргкомітет.

"Центр Європи"
сьогодні видає
книги з історії
Галичини, буклети
"Архітектурні
пам'ятники Львова",
мистецтвознавчу
літературу, каталоги
виставок, путівники.
Друк чорно-білий
та кольоровий.

"Галицька брама"
- незалежна газета
для всіх львів'ян.
Друкується на укра-
їнській мові. Розпов-
сюджується вроздріб.

Засновник-
видавництво
"Центр Європи".

Леонід Кулик - дизайн
Борис Мельник -
історик, член клубу
"Шанувальників м. Львова"
Танас Никифорок -
фотограф
Ігор Сवेशніков -
археолог, професор
Сергій Фрухт - видавець
Володимир Ягницьак -
історик, науковий
консультант

У номері використані
авторські та архівні знімки
Т. Никифорука.

Адреса редакції:

290000, Львів,
вул. Костюшка, 18
кімната 307 (3 поверх)

Для листів:
290007, Львів-7,
а/с. 1204
Тел.: 72-76-71

Реєстраційне свідоцтво
серія ЛВ № 175 від
16 серпня 1994 р.

Друкарня видавництва
"Армія України"
Верстка фірми "ІНТЕП"
Зам.: № 468